

Єрмоленко С.І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови

Цвєтанська-Політун К.Є.

студентка магістратури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

СПЕЦИФІКА ПОРІВНЯНЬ У ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

Анотація. У статті описано семантичну класифікацію порівняльних конструкцій, узятих із найвідоміших романів Юрія Андруховича; авторами зроблений статистичний аналіз виявлених у дібраних із прози митця порівняльних конструкцій; узагальнено і систематизовано одержаний результат щодо компаративем, який вказує на світосприйняття письменника як представника епохи перебудови (кінець ХХ ст.).

Ключові слова: порівняння, порівняльна конструкція, семантична класифікація, компаративема, постмодернізм.

Сучасна постмодерна література, яка прийшла у пострадянський період на територію України, найяскравіше виражена в прозовій творчості Юрія Андруховича. Його проза активно досліджувалася з точки зору літературознавства, а саме з мовознавчого боку на рівні лексики (порівняльні конструкції) ще майже не розглядалася. Тому *актуальність* нашого дослідження полягає в аналізі порівняльних конструкцій в сучасному постмодерному просторі України.

У дослідженні автори послуговувалися *працями вітчизняних і зарубіжних* учених із дослідження порівняння, таких як К. Аксакова, В. Арутюнової, В. Бартона, О. Бондарка, І. Вихованця, О. Грипас, С. Єрмоленко, А. Загнітка, М. Заборної, О. Кубрякової, І. Кучеренка, Дж. Лакоффа, Н. Шаповалової, К. Шульжука та ін. (із лексико-граматичного боку); О. Барменкової, Г. Конторчук, Л. Мацько, А. Сващенко, Л. Ставицької, В. Чабаненка та ін. (із лексико-стилістичного боку).

Щодо порівняння, то С. Єрмоленко, вивчаючи порівняльні конструкції, лексеми, компаративеми на матеріалі різних сучасних письменників, вважає, що «відбір об'єктів порівнянь Оксани Забужко – це засіб посилення емоційності мови» [7, с. 19], «порівняльні конструкції у романі Євгена Положія «Риб'ячі діти» є різноманітними, численними щодо тематики. Окрім цього,

компаративними у творчості постмодерністів потребують подальшого поглибленого вивчення» [8, с. 22], «актуальним залишається вивчення синкретичного потенціалу порівняльних конструкцій, адже треба з'ясувати такі питання, як визначення компаративної семантики через зіставлення за подібністю чи схожістю денотатів» [9, с. 61].

Порівняння у прозі Юрія Андруховича – це трохеїчні фігури, в яких мовне зображення особи, предмета, явища чи дії передається через найхарактерніші ознаки, що є органічно властивими для інших.

В основі порівняльної конструкції, як вважає постмодерніст Ю. Андрухович, містяться логічні операції виділення найсуттєвішої ознаки описуваного через пошук іншого, для якого ця ознака є виразнішою.

Метою нашого дослідження вважаємо опис і аналіз порівняльних конструкцій у прозі Юрія Андруховича.

Це ми наочно продемонструємо через семантичну класифікацію порівнянь, узятих з його прозових творів: «Дванадцять обручів» (2008), «Московіада» (2000), «Перверзія» (2004), «Рекреація» (2005), «Таємниця» (2007), «Carpatholgia cosmophilica» (1997).

Ознака в порівняльних конструкціях, взятих з прозової творчості Юрія Андруховича, може визначатися:

1) за кольором, напр.: *з рожевими щічками* [2, с. 63]; *як прапор губами* [2, с. 21]; *з ризиком і кров'ю в поті чола* [2, с. 31]; *наче задрипаний актор-трагик* [2, с. 55]; *наче прапор* [2, с. 55]; *блазень блазнем – пасма рудого, мов лисячий хвіст, волосся* [2, с. 136]; *як змалював отой, у чорній панчосі* [2, с. 146]; *ніби в калейдоскопі вогні міст* [3, с. 15]; *як цей вишневий плац молоді розпусниці* [3, с. 77]; *ніби з її ж таки срібного люстерка* [3, с. 86];

2) за формою, напр.: *як для своєї комплексії* [4, с. 37]; *наче фарш у доброго кухара* [4, с. 71]; *наче звитий з тугих м'язів* [4, с. 110]; *ніби молоді тропічні дерева* [2, с. 16]; *як не піщинка* [2, с. 45]; *ніби то двоголовий орел* [2, с. 129]; *мов кавуни* [2, с. 130]; *ніби в китайському театрі тіней* [2, с. 137]; *як мантікора, ніби вкрита лускою* [3, с. 74];

3) за розміром, напр.: *з такими довгими вусами* [4, с. 68]; *як терносливи* [4, с. 72]; *як море* [4, с. 75]; *як велетенський фешенебельний корабель* [4, с. 108]; *наче ангар посеред великого азійського пустиря* [2, с. 28]; *як гора* [4, с. 112]; *мов ріка* [4, с. 112]; *мов на долоні* [2, с. 86]; *як пророкували мандрівні цигани і вчені астрологи* [2, с. 115]; *як фортеця фортець* [6, с. 29]; *як візерунок на долоні* [6, с. 33]; *наче з долоні читаючи* [3, с. 19]; *мов балія* [3, с. 35];

4) за запахом, напр.: *мов на запах горілки* [4, с. 49]; *мов, напоїв і почуттів, звана Карпатами* [6, с. 33]; *пліснява як агресія* [3, с. 65];

5) за слуховим сприйманням, напр.: **як** радісне схвалення [4, с. 43]; з легким зворушенням у голосі [4, с. 49]; **як** мавпа папір [4, с. 76]; **ніби** нічого не чує [4, с. 82]; **як** недорізані [4, с. 87]; з придихом повторювала гарячим [4, с. 125]; без особливого брязкоту [2, с. 9]; по цимбалах [2, с. 12]; **немов** десяток метрополітенівських щурів [2, с. 13]; **ніби** дівчата під час купелі здобувають якусь іншу мову [2, с. 14]; **ніби** видих [2, с. 16]; гарчали з недосяжної відстані [2, с. 23]; **наче** григоріанський хорал для пропащих душ [2, с. 30]; під шум дощу і спів п'яних офіцерів [2, с. 32]; **як** гунає у скронях [2, с. 57]; **ніби** двадцять ампірних “Закусочних” злетіло в повітря [2, с. 71]; **наче** лучник за мить перед пострілом [2, с. 80]; **мов** постріл [2, с. 98]; з інтонацією східного пророка [2, с. 110]; **ніби** слухаємо музику сфер [6, с. 34]; **немов** заціпило фантастично до самої Венеції [3, с. 46]; **як** геліт і лопіт [3, с. 69]; **як** ревнув наш Перфецький по-єрихонські, **ніби** на рідні трембіті, **ніби** чорного ангела під склепінням випустив [3, с. 69];

6) за якістю, напр.: **як** обісраний [4, с. 60]; **як** сухій сраці попів [4, с. 62]; по-людськи [4, с. 64]; **як** сир у масло, **як** щука в річку [4, с. 72]; **як** останній “мешканець – плоть від плоті, кров від крові ” [4, с. 83]; **як** на похороні [4, с. 84]; **як** чіп [4, с. 85]; **як** дитина мала уві сні [4, с. 87]; **як** той коцур [4, с. 87]; **ніби** приклеєна [4, с. 88]; по-військовому [4, с. 95]; **як** фінальний траурний супровід [4, с. 102]; **як** і той, для гри в карти [4, с. 102]; **як** сновиди, з глибокої брами [4, с. 104]; **як** розіп'ятий, чи, точніше, **як** городнє опудало [4, с. 105]; **як** після гарячки [4, с. 105]; **як** найвірніший пес [4, с. 112]; **як** боксер [4, с. 114]; **мов** камінь [4, с. 115]; **мов** у сильце [4, с. 116]; **як** дешеві хлопчики [4, с. 17]; **як** голих у лазні [4, с. 120]; **як** останнього в цьому світі притулку [4, с. 121]; з почуттям праведно виконаного обов'язку [2, с. 5]; **як** карається в окультизмі негідно вкрадене таємне знання [2, с. 15]; **як** на страту [2, с. 16]; **як** віддаються рабині [2, с. 17]; **мов** пара [2, с. 17]; **як** сублімація [2, с. 18]; **як** мачуха [2, с. 18]; **як** плебс [Р, с. 20]; **як** фронтова смерть від ворожої кулі [2, с. 20]; **немов** п'яний цирковий акробат [2, с. 21]; **ніби** ангел [2, с. 22]; **мов** у цариці Савської [2, с. 30]; **як** усі дешеві московки [2, с. 31]; на свіжому повітрі [2, с. 32]; **ніби** в борделю [2, с. 34]; **як** євнух [2, с. 37]; **як** тарганів [2, с. 39]; **мов** паскуда [2, с. 57]; **наче** сердяга випущений з камери тортур [2, с. 58]; **як** кагебе [2, с. 71]; **ніби** там уже закордон [2, с. 72]; **як** поет [2, с. 73]; **як** світ [2, с. 73]; **як** натяк згори на нову активізацію [2, с. 74]; **як** душа пекельна [2, с. 79]; **як** стара знайома [2, с. 113]; **як** підданий імперії [2, с. 116]; правда **як** дшило [2, с. 132]; **мов** цирк [2, с. 135]; **мов** японець [3, с. 10]; **як** молодий чорт [3, с. 11];

7) за властивістю:

7.1.) смакові: з очима повними пива [2, с. 31]; набивай її пловом, **як** опудало тирсою [2, с. 37]; **ніби** я хрін проковтнув [2, с. 41]; **як** не годовані [2, с. 106]; головою в картопляному пюре [2, с. 124]; за давнім святим звичаєм подарувати їй цього печеного лебедя [2, с. 129]; **як** макаронні вироби [2, с. 144]; **наче** голодний кіт [3, с. 19]; **ніби** голодний пес [3, с. 67];

7.2) рухові: **як** чуйно ступаю в далеку країну [4, с. 50]; **як** торпеда [4, с. 64]; **наче** крила [4, с. 68]; з такою швидкістю, **як** на екрані [4, с. 102]; **ніби** крилами [4, с. 104]; **ніби** з країни в країну [2, с. 5]; **як** вода в ариках [2, с. 5]; **наче** філіппінський масаж [2, с. 15]; **мов** коні [2, с. 17]; **як** обталювати брудними струменями з-під коліс рідкісних дощових перехожих [2, с. 28]; помах сигнальним прапором [2, с. 29]; **наче** риби [2, с. 37]; **як** здібний боксер [2, с. 57]; **наче** фонтан [2, с. 59]; він скрегоче зубами, **мов** у пеклі [2, с. 70]; я воюю, **мов** лев [2, с. 75]; з шаленою швидкістю [2, с. 91]; вони летять за вітром, **як** листки [2, с. 111]; **як** у хвилю [2, с. 113]; **немов** з-над злітної смуги [2, с. 123]; **немов** підпалені уздовж Володимирсько-Сибірського тракту стовпи [2, с. 128]; **як** підстрелений [2, с. 131]; і влітаєш туди, **наче** п'яний анархіст [2, с. 131]; адже все втікатиме, **як** морський пісок [2, с. 141]; **немов** камені [3, с. 13]; **як** риба у воді [3, с. 15]; **ніби** дракон крилами [3, с. 52];

7.3) тактильні: **мов** коханці [2, с. 14]; **наче** з повією [2, с. 57]; **мов** коханець [2, с. 58]; **як** почуваяться твалтовані [2, с. 64]; **як** від гадюки [2, с. 112]; **мов** підстрелений лев [2, с. 110]; **немов** королева змій [2, с. 113]; губи мандрували тобою, **наче** лісом [2, с. 113]; і вкрився білим цвітом, **наче** райський куц [2, с. 114]; **як** налижиться [3, с. 25].

У прозі Юрія Андруховича переважають порівняння зорового, далі слухового плану. Серед зорових порівнянь найбільше таких, що вказують на якість порівнювального щодо інших ознак. Слухові відображають музичний слух письменника, любов до хорошого, оркестрового виконання музичних творів.

Якщо звернути увагу на ознаку властивості, то привалює в Юрія Андруховича рухова або дієва ознака. Отже, ми можемо констатувати, що Юрій Андрухович веде активний спосіб життя, де переважають не синхронічні, а діяхронічні об'єкти (спортивні ігри, подорожі туристичними тропами, відвідування різноманітних конференцій, семінарів тощо).

Окрім сказаного, ми можемо стверджувати, що Юрій Андрухович як митець і особистість є активним (рухова і дієва ознаки порівнянь переважають над іншими ознаками) візуалом (світосприйняття через красиві предмети і реалії), причому великого значення надає слову, його дієвим властивостям (якісні ознаки порівнянь посідають перше місце серед запропонованих).

У прозі Юрія Андруховича трапляються і слухові образи, які вказують на її гармонію зі світом, любов до класичної музики і мистецтва в цілому.

Розрізняють у прозі Юрія Андруховича порівняння логічні і образні.

Серед розглянутих нами переважна більшість є логічними. Напр.: *Той пан Попель зі Швейцарії, про якого там згадано як про спонсора, – наш добрий товариш* [4, с. 43]; *замовив собі шніцель по-гуцульськи* [4, с. 45].

При логічних порівняннях у прозі Юрія Андруховича встановлюється ступінь схожості чи відмінності між предметами одного класу, беруться до уваги всі властивості, якості, ознаки порівняльних предметів, але виділяється щось одне. Образні порівняння у творчості Юрія Андруховича дуже різноманітні, напр.: *... і відступала підла Костомаха під невблаганними ударами Людського Безсмертя* [4, с. 41]; *згортається клубочком, як ембріон* [4, с. 29]; *... в певному розумінні поет Микола Нагнибіда вічно живий і всюдисущий, як Кришна...* [4, с. 45].

Письменник найчастіше послуговується логічними порівняннями, тому що має в першу чергу логічне, а лише потім – образне світосприймання. Юрій Андрухович – інтелектуал, яка відображає світ у всій його логічній повноті, алогічність їй не характерна.

Як мовно-художній засіб, порівняння у письменника ґрунтуються, з одного боку, на зіставленні понять, паралелізмі уявлень, асоціативних зв'язках. Реалізує Юрій Андрухович цей художній засіб за допомогою різних граматичних структур, що не завжди вкладається в схему граматичної класифікації порівнянь. З іншого боку, не всі порівняння, як граматичні явища, містять у собі те емоційно-змістове навантаження, без якого немислиме порівняння як стилістичний прийом.

Юрій Андрухович, використовуючи народні порівняння, створює власні порівняння. Визначити своєрідність порівнянь письменника ми можемо, лише зважаючи на такий важливий екстралінгвальний чинник, як часопростір: у прозі Юрія Андруховича переплітаються сучасність, минуле і майбутнє, що нагадує основну тематику поетичної творчості Тараса Шевченка. Опоетизована проза письменника робить порівняльні лексеми у складі порівняльних конструкцій римованими.

Література

1. Андрухович Ю. Дванадцять обручей / пер. с укр. А. Красюка. Харьков : Книжный Клуб «Клуб семейного досуга» ; Белгород : ООО «Книжный клуб «Клуб семейного досуга», 2008. 320 с.
2. Андрухович Ю.І. Московіада. Роман жахів. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 152 с.

3. Андрухович Ю.І. Перверзія. Роман. Львів : ВТНЛ-Класика, 2004. 304 с.
4. Андрухович Ю.І. Рекреації. Роман. Львів : ЛА «ПІРАМІДА», 2005. 144 с.
5. Андрухович Ю.І. Таємниця. Замість роману / худож.-оформлювач І.В. Осипов ; фото на обкладинці С. Шлеєр. Харків : Фоліо, 2007. 478 с.
6. Андрухович Ю.І. Carpatholgia cosmophilica (Спроба фіктивного краєзнавства). *Сучасність*. 1997. №3. С. 29–34.
7. Єрмоленко С.І., Андреева О.А. Семантико-структурна характеристика порівняльних лексем та конструкцій (на матеріалі прози Оксани Забужко). *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей. МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. Вип. 5. С. 17–20.
8. Єрмоленко С.І., Грушкіна Ю.О. Порівняльні конструкції в прозі Євгена Положія (на матеріалі роману «Риб'ячі діти»). *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. Вип. 9. С. 18–22.
9. Єрмоленко С.І., Іщук Г.В. Специфіка порівняльних конструкцій у системі сучасної української літературної мови (на матеріалі прози Юрія Андруховича). *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. Вип. 8. С. 59–61.

Ермакова Е.Н.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри белорусского языка

Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины,

Республика Беларусь

ОТРАЖЕНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ЖИЗНИ И СУДЬБЕ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ РЫГОРА БОРОДУЛИНА

Аннотация. В статье рассмотрены метафоры жизни и судьбы в поэтических текстах Р. Бородулина. Указанные понятия являются концептуальными и содержат значительные пласты имплицитных смыслов. Концепты жизнь и судьба составляют ядро национального и индивидуального сознания, оказывают серьезное влияние на ход мыслей человека. Часто мысль представляется в форме метафоры, которая как языковой инструмент позволяет осознать абстрактные понятия.

Ключовые слова: концепт, метафора, картина мира, жизненный путь, судьба